

Feledy Balázs művészeti író megnyitó beszéde

Nem térkép e táj...

Penovác Endre festőművész kiállításának megnyitása

Még mindig úgy vagyunk, hogy értékeinkkel nem vagyunk igazán tisztában. Még mindig úgy vagyunk, hogy a hallatlanul széles sávú magyar művészeti értékek világában sem vagyunk járatosak. A képzőművészetben is gyakran tapasztaljuk, hogy sokszor olyan teljesítményekről van tudomásunk, amelyek tőlünk távol jönnek létre, s sokszor a közvetlen közelünkben „lélegző” teljesítményre sem tudunk felfigyelni. Érvényes ez a képzőművészetre, a kortárs képzőművészetre is, különösen akkor, ha határainkon túl élő, dolgozó művészről van szó. A *Kárpát-bazsa Galéria* a *Nemzetstratégiai Kutatóintézet*tal a háttérben épp ezért fontos, hiányt pótló missziót tölt be, hogy a diaszpórában élő magyar művészek közül választja kiállításait, a *Forrás Művészeti Intézet* szakmai háttér munkájával. Láttunk itt már kiállítást Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján élő művésztől, s most nagy örömeinkre elérkeztünk *Délvidékre* pontosabban onnan érkezett hozzánk kiállító *Penovác Endre* festőművész személyében.

Ez óriási öröm, mert Penovác Endre személye és művészete hosszú idő óta ismert és elismert a kortárs magyar képzőművészetet kedvelők és ismerők között, de a mostanihoz hasonló jelentős budapesti kiállításáról nem tudunk, noha már itt is többször bemutatta képeit. Pedig ő a miénk! Rendszeres kiállító a hódmezővásárhelyi őszi tárlatokon, munkáival, Veszprémben, Csongrádon, Baján és másutt is találkozhattunk, mégis teljesítménye nem igazán közismert.

Így hát az örömen túl *jeles szakmai* esemény is e kiállítás, amely ismét csak jelzi, hogy a magyar művészet nem áll meg az államhatároknál. A magyar művészet *tágasabb* szellemi és vizuális értelemben egyaránt, határok nélkül részese így az Unió művészetének is. S persze mégis, mindig fontos az a földrajzi vidék, hely, helyzet, állapot, ahonnan a művész érkezik. Pontosabban fontossá *válhat* egy kiállításon, mint a mai eseményen. Mert lényeges, hogy Penovác Endre nem Erdély hegyei közül, nem Kárpátalja vagy Felvidék, Felső-Magyarország historikumából érkezett, hanem Délvidékről, ahol az *Alföld élmény* a meghatározó, ahol a nagy síkságok, a messzébe vesző horizontok fogják keretbe az ember elé boruló földet, termést. Itt is nagy messzeségek nyílnak meg a szem előtt, nagy távlatok látszólag monoton szétterültséggel, látszólag egyhangú nagy dimenziókkal.

De a művészet azért *is* művészet, hogy bebizonyítsa, hogy nem a *táj látványán* múlik annak *művészi* élménye, hanem azon, hogy a művész miként *értelmezi* ezt az élményt, ezt a látványt.

Mit fogad be belőle, mit szűr át magán, s ebből mit tud és *hogyan* művé alakítani? Nos Penovác Endre művészete ebből a szempontból is kivételes. Mert ugyan a magyar Alföld szinte végtelen rónáit, síkjait hosszú ideje festik jobbnál-jobb magyar festők, festik azt a bizonyos „nagy sömmit”, amit például a hódmezővásárhelyi környékiek így fejeznek ki, s fedezik fel e látványnak szépségeit, értékeit (épp most nyílt Hódmezővásárhelyen az egyik jeles képviselő, a száz éve született Kurucz D. István centenáriumi tárlata), de nehéz egyedinek lenni. Penovác Endre abban különleges, hogy ezt a tájélményt nagyon hitelesen, nagyon mélyen *átérezve* dolgozza fel, ugyanakkor mindezt nagyon *személyesre*, egyénire tudja hangolni és - ez is hasonlóan fontos érték – mindehhez megtalálja a kor, *e kor*, a mi korunk formanyelvét, kifejezési motívum rendszerét, kompozíciós felfogását. El tudja kerülni az édes-bús-naturalisztikus képiséget, valódi XXI. századi festő. Vagyis: sokszor elcsépelet, közhelyszerűvé degradált látványvilágból, műtípusból teremt kortársi művet. Ez óriási szakmai-művészi eredmény. Említettem a kitűnő Kurucz D. Istvánt. De

Kurucz mester több mint negyven évvel volt idősebb, mint Penovác Endre. S a művész bizony attól is művész, hogy tehát *kora* gyermeke. Semmilyen tudományban, művészetben nem dughatjuk fejünket a homokba. A kor rendkívüli determináló erő. Ráadásul Penovác olyan környezetben szocializálódott és folytatta tanulmányait (Újvidéken), amely *akkor* a művészeti szabadságban talán előttünk is járt. Az akkor még egységes Jugoszlávia művészete érzékenyebb volt az európai progresszióra, mint az aczéli kultúrpolitika Magyarországa, s még ha ebben élen a horvátok, szlovének jártak, Szerbiában, Délvidéken is elhintődtek a művészi progresszió magjai. Ebből hajtott ki Penovác Endre művészete, akinek művészi minőségét azért értékelem nagyra, mert egyszerre tud hagyományt őrizni, s ugyanakkor friss művészi szellemet képviselni. Ez a sajátos kettősség több értelemben is megjelenik festészetében. Ha megfigyelik, látják, hogy képei egy része kettős szerkezetű, duális kompozíció, *egy* keretbe foglalt *két* (vakrámájú) kép, melyek többségén az alsó részben szinte színözön (motívumözön) áll előttünk, felül viszont szinte monokróm egyhangúság. A művész így oldotta meg (fel!) azt a dilemmát, hogy a tájban állva miként jelezze karakteresen a horizontvonal határozottságát. A két képet elválasztó (szinte) fúga ezt megteszi, ám közben nem csak a látvány, de az élet és a művészet kettősségével is szembesülhetünk. Elevenség, nyugalom. Bizakodás, szorongás. Témáiban tehát a művész a leghagyományosabb. A táj, a puszta, az alföld, de komponálási gyakorlata, festésmódja mesteri.

Pipacsmezőt aztán igazán százak festettek, mégis e képei is maiak. Ezeknél a képeknél mintha a látvány kivágása szűkebb volna. Csak a harsogó piros virágokat látjuk, a mögötte, felette, előtte lévő tájat nem. Szinte monoton a kép, mégis izgalommal teli. A *szinte monoton* kifejezés helyett hadd használjam a *repetitívitást*, az ismétlést. Több munkáján *mintha* ismételné, illetve az ismétlésnek kompozicionális feladat jutna. de ez is izgalmat jelentő, kiváló hangulatot áraszt. A repetíció amúgy is a művészi hatáskeltés egyik jelentős módja (gondoljunk a zenére). Miközben nem zsúfoltak képei. Laza levegősség jellemzi őket, festői eszköztára szinte egyszerű, de artistikus. Mies van der Rohe „a kevesebb több” elve remekül érvényesül munkáin. Ennek pregnáns példái téli képei, amelyeken a fehérén hagyott hordozó fehér alapszíne meghatározó képépítő elem. És ceruzarajzai! Pusztán a grafit vékonyabb-vastagabb lendületes vonalképzései *tájképépítő* elemekké alakulnak. Gesztusok, indulatok uralkodnak, egyaránt érzékeljük izgalom és nyugalom jelenlétét. Valamiféle minimal-artos szemlélet is érződik, amennyiben nagy homogén felületeket hagy (jeleztem, hogy ez mennyire hangsúlyos diptichonjaira). Ezekben a műfelületekben az intellektualitás szinte legyőzi az érzéki megjelenítést. A minimal arthoz pedig az ismétlés is hozzátartozhat. Színei elevenek és borongósak. Szürkéinek tónusgazdagsága kivételes.

S mindezzel szemben akvarelljei emócióval teltek, igazi műfaj tiszta munkák. Itt már-már az ember is megjelenik, de poétikus füstjei, gőzei, párái elbűjtatják a tarkaságot. És persze! A kiállítás címe utal *Radnóti Miklós* halhatatlan személyére, életművére, versére. Radnóti azt írja, hogy „Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj”, s erre reakció a művész kiállítás címe, hogy számára *nem térkép e táj*. Neki, a művésznek *hazai* föld, közel a Tiszához szülőhelye Tornyos, Zenta és Topolya között szinte félúton, Csantavértől délre. S bizonytalannal nem csak Radnóti e sora jellemző rá, hanem a vers első sorai is:

*„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt,
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.
Belőle nőttek én, mint fatörzsből gyöngye ága
s remélem, testem is majd e földben süpped el.”*

Minderről is szól ez a festészet.

Öröm, hogy Penovác Endre képeit újra láthatjuk. Hogy egyidejűleg, szimultán módon képes sajátos kettősséget teremteni művészetében, melyben nagy szerephez jut a hagyomány ápolása és a kortársi életérzés egyidejű képpé alakítása, s ugyanígy a nyugalom és izgalom szimultaneizmusa, a bizakodás és szorongás egyidejű jeleivel együtt. S mindez egészen magas fokú festői kultúrával, artisztikummal áll előttünk.

Feledy Balázs művészeti író

*Elhangzott 2014. május 27-én, Penovác Endre délvidéki festőművész
Nem térkép e táj... című kiállításának megnyitó rendezvényén,
a Nemzetstratégiai Kutatóintézet Kárpát-bazsa Galériájában.*